

Діагностика формування досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва

М. А. Михаськова

Кафедра теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, м. Хмельницький, Україна
Corresponding author. E-mail: chudo43@gmail.com

Paper received 26.01.20; Accepted for publication 13.02.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-222VIII90-06>

Анотація. У статті досліджується повнота, системність та міцність знань майбутніх вчителів музичного мистецтва на основі сформованості професійно-педагогічного та інноваційного мислення; ступінь сформованості досвіду здійснення способів музично-педагогічної діяльності; наявність емоційно-ціннісного ставлення до музично-педагогічної діяльності; активність спілкування на основі спільної взаємодії учасників музично-педагогічної діяльності; рівень володіння уміннями прогнозування, аналізу, контролю і корекції музично-педагогічної діяльності; оригінальність отриманого творчого досвіду в різноманітних видах музично-педагогічної діяльності.

Ключові слова: критерії; досвід музично-педагогічної діяльності; вчитель музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування досвіду музично-педагогічної діяльності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів України визначається сучасними вимогами до професійної підготовки майбутніх фахівців. З огляду на це його сформованість у майбутніх педагогів-музикантів ми розглядаємо як одну з важливих професійних характеристик сучасного вчителя, яка формується в процесі засвоєння алгоритму операцій і дій, прийомів, учинків і навичок студента, координується викладачем від початку навчання до підсумкового результату професійної підготовки та відповідає освітньо-професійній програмі випускника закладу вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі цей феномен розглядається з різних сторін та вивчається багатьма науковцями. Проблеми висвітлення досвіду педагогічної діяльності вчителів присвячені роботи О. Абдуліна, І. Зязюна, Н. Кузьміної, Н. Кухарева, Т. Кліменко, С. Ніколаєнко, В. Решетько, Я. Турбовського, Р. Хрустальова. Теоретико-методологічні основи загальнопедагогічної підготовки вчителя музичного мистецтва досліджували Е. Абдулін, Н. Кузьміна, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов та інші. У сфері виконавської діяльності музикантів проблема розвитку музично-педагогічного досвіду висвітлювалась у працях О. Рудницької, О. Хлебнікової; досвід вчителя музики в системі неперервної педагогічної освіти вивчала Н. Попович. Однак дослідження цих та інших учених не спрямовані на вивчення дієвості системи організації фахової підготовки вчителів музичного мистецтва, зокрема досвіду музично-педагогічної діяльності.

Формування мети статті. Метою даної статті є аналіз дієвості педагогічної системи формування досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в професійній підготовці студентів факультетів мистецтв та музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення досвіду музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва як отриманого в процесі навчання продукту здійснення способів і засобів вирішення поставлених музично-педагогічних завдань, який реалізується у музично-творчій діяль-

ності [7, с.48], ми проводили відповідно до когнітивного, результативно-практичного, емоційно-ціннісного, комунікативного, організаційно-прогностичного, творчого компонентів.

Із метою аналізу стану сформованості досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва було проведено дослідження, в якому брали участь студенти факультетів мистецтв та музично-педагогічних факультетів низки вищих навчальних закладів України. Аналіз проводився за визначеними критеріями, зокрема: повнота, системність та міцність знань на основі професійно-педагогічного та інноваційного мислення; ступінь сформованості досвіду здійснення способів музично-педагогічної діяльності; наявність емоційно-ціннісного ставлення до музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва; активізація спілкування на основі спільної взаємодії учасників музично-педагогічної діяльності; рівень володіння уміннями прогнозування, аналізу, контролю і корекції музично-педагогічної діяльності; оригінальність отриманого творчого досвіду в різноманітних видах музично-педагогічної діяльності [7]. Для діагностики ми використовували методи опитування (письмового та усного), самооцінки, експертної оцінки, аналізу практичного досвіду студентів, стандартизованих та вільних інтерв'ю, вибіркового бесід із респондентами.

Рівень повноти, системності та міцності знань на основі сформованого професійно-педагогічного та інноваційного мислення ми з'ясували за допомогою творчих завдань, анкети-тесту на виявлення музично-теоретичної обізнаності, анкети індексу задоволення інформаційним забезпеченням навчання.

У результаті роботи з'ясувалося, що до високого рівня володіння системними та міцними знаннями віднесено 21 % студентів, які мають систематизовані й усвідомлені знання, добре розуміються у змісті професійно-педагогічної та інноваційної діяльності. Достатнім рівнем володіють 32,8 % респондентів, середнім – 42,2 % опитаних, низький рівень виявився у 4 % студентів. Результати, отримані під час виконання навчальних завдань, вказують на переважання середнього та достатнього рівня, оскільки випускники не вміють співвідносити знання та уміння із музичного мистецтва з іншими видами мистецтв, відчувають

недостатність знань із предметів психолого-педагогічного циклу.

Рівень сформованості досвіду здійснення способів музично-педагогічної діяльності досліджувався за допомогою анкети, розробленої автором, та анкети результативності застосування дій (завдання за методикою О. Хлебнікової [11], В. Орлова [8]), тесту на виявлення ставлення до певної музичної діяльності (за В. Петрушиним) [9].

Як з'ясувалось, 11,2 % студентів мають високий ступінь готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до здійснення дій у знайомих ситуаціях, у нових ситуаціях та за взірцем. Музично-виконавська діяльність виявляється у сформованих вміннях та стійкій потребі й прагненні до самовдосконалення. Достатнім рівнем володіють 36,2 % респондентів, середнім – 33,6 % студентів, низький рівень показали 19 % досліджуваних. Проаналізувавши результат ми помітили, що майбутні педагоги-музиканти демонструють сформовані навчально-практичні вміння, засвоєні за зразком, але потребують значної допомоги в організації нової діяльності, поверхово підходять до вирішення практичних завдань і потребують допомоги при плануванні уроку музичного мистецтва.

Наявність емоційно-ціннісного ставлення до музично-педагогічної діяльності у майбутніх учителів музичного мистецтва досліджувалась за допомогою анкети пізнавальних і професійних мотивів здійснення музично-педагогічної діяльності, анкети-тесту отримання емоційного досвіду в мистецькій діяльності та завдань за методикою «кольорового письма» А. Лутошкіна, модифікованою О. Олексюк [8, с.115-116], а також за проєктивною методикою М. Люшера, адаптованою В. Рагозіною та Л. Хлебніковою [5; 6, с.31-32].

Аналіз результатів показав, що високим рівнем емоційно-ціннісного ставлення до музично-педагогічної діяльності володіють 28,5 % студентів, які за допомогою розвинутого естетичного почуття, інтелекту здатні оцінити ціннісні аспекти культури, мають високу емоційну сприйнятливість та рівень керування власним емоційним станом, розвинули мотивацію музично-педагогічної діяльності, позитивне ставлення до роботи, високу активність і зацікавленість музично-педагогічною діяльністю. Достатнім рівнем володіють 35 % опитаних, середнім – 22,5 %, низьким – 14% студентів. Результати вказують на те, що більшість майбутніх вчителів музичного мистецтва визначились у своїх смаках, дають багату образну характеристику та естетичну оцінку музичних творів.

Рівень активізації спілкування на основі спільної взаємодії учасників музично-педагогічної діяльності визначався в процесі проведення диспуту на визначену тему, аналізу відповідей на тестові запитання за методикою В. Маклені [10, с.100] та В. Орлова [8, с.111-112] і виконання завдань за методикою О. Співак [10, с.65] в авторській модифікації щодо виявлення рівня комунікативних здібностей та вміння спілкуватися з оточуючими.

Аналіз отриманих результатів дозволив віднести до групи з високим рівнем 37,5 % опитуваних, які володіють високою мірою взаємної довіри в спілкуванні, вільно оперують професійною і мистецькою терміно-

логією, легко встановлюють контакт із співрозмовником у професійних ситуаціях та вмють вирішувати різноманітні конфлікти. Достатнім рівнем володіють 33,3% студентів, середнім – 24,7 % опитаних, низьким – 4,5 % майбутніх педагогів-музикантів.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження значимо, що переважна більшість студентів вільно користується професійною термінологією у музично-педагогічній діяльності та вільно спілкується на уроках музичного мистецтва. Однак уміння легко встановлювати контакт із співрозмовником для розв'язання професійних ситуацій досі лишається на низькому рівні.

Аналіз рівня володіння вміннями прогнозування, аналізу, контролю і корекції музично-педагогічної діяльності здійснювався за допомогою анкети-завдання, яка включала опитування О. Алексашина [1] та О. Співак [10, с.65], модифіковані автором, та завдання, запропоновані О. Хлебніковою [11] і В. Крицьким [4].

Результати аналізу засвідчили, що до високого рівня володіння вміннями прогнозування, аналізу, контролю і корекції музично-педагогічної діяльності віднесено 12 % студентів, які володіють організаційними, проєктувальними, управлінськими, аналітичними, конструктивними та діагностичними вміннями, готовністю давати власну оцінку традиційним та інноваційним здобуткам музично-педагогічної діяльності. Достатнім рівнем володіють 42,5% опитаних, середнім – 31 %, низьким – 14,5 % студентів. Результати вказують, що більшість майбутніх вчителів музичного мистецтва мають достатній рівень організаційно-прогностичного компонента. Однак проблемою професійної підготовки є недостатня обізнаність майбутніх учителів музичного мистецтва з інноваційними здобутками музично-педагогічної діяльності та незначний досвід складання поурочного, перспективного, поквартального та річного плану вивчення мистецького матеріалу в загальноосвітній школі.

Із метою вивчення рівня оригінальності отриманого творчого досвіду в різноманітних видах музично-педагогічної діяльності ми запропонували студентам заповнити анкету-тест із питаннями А. Козир та В. Федоришина [3, с.163-165], І. Душного [2, с.65], О. Хлебнікової [11, с.13] в авторській модифікації та створити профіль композитора.

У результаті ми з'ясували, що високим рівнем творчого досвіду в різноманітних видах музично-педагогічної діяльності володіють 6,3 % студентів. Вони здатні до педагогічної та музичної імпровізації, володіють вміннями виконавської інтерпретації, художньо-образного сприймання й самостійного аналізу музичного твору, здатні на високому рівні реалізувати творчі завдання, знаходити неординарні рішення музично-педагогічних завдань, упроваджувати традиційні та інноваційні педагогічні прийоми, оригінально виконувати різноманітні ролі (учителя, керівника оркестру, хормейстера, режисера уроку, музикознавця, ведучого тощо). Достатнім рівнем володіють 45 % опитаних, середнім – 24 %, низьким – 24,7 % студентів. Аналіз результатів засвідчив, що особливу увагу в процесі професійної підготовки слід звернути на формування творчих навичок музично-

педагогічної діяльності у різноманітних ролях (учителя, керівника оркестру, хормейстера, режисера уроку, музикознавця, конферансьє тощо).

Проаналізований стан сформованості досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх педагогів-музикантів виявив, що переважна більшість студентів володіють достатнім (37,5 %) або середнім (29,6%) рівнем сформованої досліджуваної здатності. Високий рівень продемонстрували 19,4% майбутніх учителів музичного мистецтва. У процесі аналізу з'ясувалося, що низьким рівнем сформованих досліджуваних умінь володіє досить значна кількість студентів спеціальності Середня освіта (Музичне мистецтво) – 13,5 %, що негативно впливає на якість професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У процесі

фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва слід звертати більше уваги на самореалізацію та рефлексію особи в практичній роботі, попереджати та усувати поверхове формування організаційних, проектувальних, аналітичних, конструктивних та діагностичних здібностей і умінь, забезпечувати реалізацію творчих інтерпретаційних та імпровізаційних умінь, розвиток творчої уяви педагогів-музикантів тощо. Урахування цих недоліків сприятиме їх уникненню, з'ясуванню шляхів їх подолання й загальному підвищенню ефективності навчального процесу. Подальшого дослідження потребують питання впровадження дієвих механізмів корекції дій, операцій та вчинків у процесі навчання, які забезпечать у майбутньому розвиток педагогічної майстерності та передового педагогічного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексашина, О. Использование шкал оценок конструктивных умений будущего учителя // *Методы изучения профессиональной направленности личности учителя: Сборник научных трудов.* / Ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. Л.: Акад. пед. наук СССР, 1980. С.59-69.
2. Душний А.А. *Методика активізації творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі музично-інструментальної підготовки: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів.* Дрогобич: Посвіт, 2008. 120 с.
3. Козир А.В., Федоришин В.І. *Вступ до акмеології мистецької освіти: навч.- методич. посіб.* К.: Вид-во НПУ ун-т імені М.П. Драгоманова, 2012. 263 с.
4. Крицький В.М. *Музично-виконавська інтерпретація: педагогічні проблеми музично-виконавської підготовки: Монографія.* Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 158 с.
5. Люшер М. Цветовой тест. Пер. с англ. М.: ЭКСМО-Прасс, 2002. 190 с. // *Цвет и психика. Цветовой тест Люшера* URL: <https://psyfactor.org/lib/colorpsy7.htm> (дата звернення 25.11.2019)
6. Миропольська Н., Ничкало С., Рагозіна В., Хлебникова Л., Шахрай В. *Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: Навчальний посібник.* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 240 с.
7. Михаськова М.А., Шоробура І.М. *Компоненти досвіду музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва // Актуальні питання мистецької педагогіки: зб. наук. праць.* / Гол. ред. І. М. Шоробура. Хмельницький: ФОП Стрихар А.М., 2019. Вип. 10. С. 47-53.
8. Орлов, В.Ф. *Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін.* / Ред. І.А. Зязюн. К.: Наукова думка, 2003). 276 с.
9. Петрушин В.И. *Музыкальная психология: для студентов средних и высших музыкальных учебных заведений.* 2-е изд., испр. и доп. М.: Владос, 1997. 384 с.
10. *Психолого-педагогічна діагностика школярів.* / Упорядник. О.Л. Співак. Х.: Ранок-НТ, 2007. 160 с.
11. Хлебнікова О.В. *Досвід музично-виконавської діяльності і діагностика його сформованості у студентів вузів культури.* К.: КНПУ, 1998. 18с.

REFERENCES

1. Aleksashina, O. *Ispolzovanie shkal otsenok konstruktivnykh umeniy buduyushchego uchitelya.* // *Metody izucheniya professionalnoy napravlenosti lichnosti uchitelya: Sbornik nauchnykh trudov.* / Red. Yu.N. Kulyutkina, G.S. Sukhobskoy. Leningrad: Akad. ped. nauk SSSR Publ, 1980. pp.59-69. [in Russian].
2. Dushnyj, A.A. *Metodyka aktyvizaciji tvorchoji dijalnosti majbutnikh uchyteliv muzyky u procesi muzychno-instrumentalnoj pidghotovky: Navchaljno-metodychnyj posibnyk dlja studentiv vyshhykh navchaljnykh zakladiv.* Droghobych: Posvit. Publ. 2008. 120 p. [in Ukrainian].
3. Kozyr, A.V., Fedoryshyn, V.I. *Vstup do akmeologhiji mystecjkoi osvity: navch.-metodych. posib.* Kyiv: Vyd-vo NPU un-t imeni M.P. Draghomanova. Publ. 2012. 263 p. [in Ukrainian].
4. Kryckyj, V.M. *Muzychno-vykonavsjska interpretacija: pedaghoghichni problemy muzychno-vykonavsjskoji pidghotovky: Monoghrafija.* Nizhyn: Vydavnyctvo NDU im. M.Ghoholja Publ. 2009. 158 p. [in Ukrainian].
5. Lyusher, M. *Tsvetovoy test.* [Colour Test]. Translation from english. Moskva: EKSMO-Prass, 2002. 190 p. // *Tsvet i psikhika. Tsvetovoy test Lyushera* Available at: <https://psyfactor.org/lib/colorpsy7.htm> (Accessed 25.11.2019) [in Russian].
6. Myropoljsjka, N., Nychkalo, S., Raghosina, V., Khljebnykova, L, Shakhray. V. *Uroky khudozhnj-estetychnogho cyklu v shkoli: navchannja i vykhovannja: Navchaljnyj posibnyk.* Ternopilj: Navchaljna knygha – Boghdan Publ, 2006. 240 p. [in Ukrainian].
7. Mykhasjkova, M.A., Shorobura, I.M. *Komponenty dosvidu muzychno-pedaghoghichnoji dijalnosti majbutnikh uchyteliv muzychnogho mystectva.* // *Aktualjni pytannja mystecjkoi pedaghoghiky: zb. nauk. pracj.* / Ghol. red. I. M. Shorobura. Khmeljnycjkyj: FOP Strykhar A.M. Publ, 2019. Vol. 10. pp. 47-53. [in Ukrainian].
8. Orlov, V.F.. *Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplyn.* / Red. I.A. Ziaziun. Kyiv: Naukova dumka Publ, 2003. 276 p. [in Ukrainian].
9. Petrushin, V.I. *Muzykalnaya psikhologiya: dlya studentov srednikh i vysshikh muzykalnykh uchebnykh zavedeniy.* 2-e izd., ispr. i dop. Moskva: Vlados Publ, 1997. 384 p. [in Russian].
10. *Psykhologho-pedaghoghichna diaghnostyka shkoljariv.* [Psychological-Pedagogical. Uporjadnyk. O.L. Spivak. Kharkiv: Ranok-NT Publ. 2007. 160 p. [in Ukrainian].
11. Khljebnikova, O.V. *Dosvid muzychno-vykonavsjskoji dijalnosti i diaghnostyka jogho sformovanosti u studentiv vuziv kuljтуры.* Kyiv: KNPU Publ. 1998. 18 p. [in Ukrainian].

Diagnostics of formation of experience of music-pedagogical activity of the future music art teachers**M. A. Mykhaskova**

The article deals with the results of diagnostics of the system of forming the experience of music-pedagogical activity according to criteria and indicators. Its study, as a product of the implementation of ways and means of solving the set musical-pedagogical tasks, is carried out in accordance with cognitive, effective, result-practical, emotional-value, communicative, organizational-prognostic, creative components. In the activity of the future teachers of music art the following factors are analyzed: completeness, systematic and durable knowledge based on the formation of professional-pedagogical and innovative thinking; degree of formedness of experience in the implementation of ways of music-pedagogical activity; presence of emotional-value attitude to music-pedagogical activity of the future teachers of music art; activity of communication on the basis of joint interaction of the participants of music-pedagogical activity; level of knowledge of forecasting, analysis, control and correction of music-pedagogical activity; originality of the creative experience gained in various types of music-pedagogical activity. Methods (questionnaire, self-assessment, peer review, analysis of students' practical experience, standardized and free interviews, random conversations with respondents) and the level (high, sufficient, medium, low) of the phenomenon under study have been characterized. The conducted work has shown that a sufficient number of students are at the sufficient or medium level. However, many students of the specialty Secondary Education (Musical Art) are at the low level, which negatively affects the quality of professional training of the future music art teachers. As a result of the research the shortcomings of professional training of pedagogues-musicians, which should be overcome in order to increase the effectiveness of the educational process have been generalized.

Keywords: *criteria; experience of music-pedagogical activity; teacher of music art.*